

יורד לאומנות חברו תחרות עסקית בהלכה

יורד לאומנות חברו

1. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פא עמוד א (וכן ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שנח):

ואת אשת רעהו לא טמא - שלא ירד לאומנות חברו.

2. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד א (וכן ילקוט שמעוני מיכה רמז תקנו):

לא עשה לרעהו רעה - שלא ירד לאומנות חברו.

3. רמב"ם דעות ה, יג

משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה, אומר על לאו ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן, ונותן דמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה, (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה, כדי שיעמוד בדבורו ולא ישנהו, ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן, ולא ירד לתוך אומנות חברו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו, כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים מן הנעלבים ולא מן העולבים, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

תחרות מחיר

4. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ס עמוד א-ב

משנה. רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבא אצלו. וחכמים מתירין. ולא יפחות את השער, וחכמים אומרים: זכור לטוב...

גמרא. מאי טעמייהו דרבנן? - דאמר ליה: אנא מפליגנא אמגוזי, ואת פליג שיסקי. ולא יפחות את השער וחכמים אומרים: זכור לטוב וכו'. מאי טעמא דרבנן? משום דקא מרווח לתרעא.

5. רש"י

ולא יפחות את השער - למכור בזול, מפני שמרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חברו.

זכור לטוב - שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול.

6. שו"ת רמ"א, י

אלא ע"כ צריכין אנו לחלק בדבר דברי היזקא כגון הכא גבי מבוי שבודאי יזיק לו, כ"ע מודו דהלכתא כרב הונא... ואם כן בנדון דידן נמי בריא היזקא הוא, כי היענטילומר השני נתן להכריז שכל ספר יוזיל זהוב טפי מהגאון. ומי ראה זאת ולא יבא אליו לקנות ממנו, ויכול הוא להוזיל כי הוא מעשירי הארץ.

7. ערוך השולחן חו"מ רכח, יד

וכן יכול למכור בזול ואין בני השוק יכולים לעכב עליו אמנם, נ"ל דזהו רק בתבואה מפני שע"י זה שימכור בזול גם האחרים ימכרו בזול ומתוך זה ימכרו בעלי אוצרות בזול. אבל לזלזל במכירת סחורה איסור גמור הוא ומתוך כך

מקולקל דרך המסחר ומאבדין מעות אחרים. וכן מצאתי לאחד מהגדולים שכתב כן, וגם לעשות איזה הערמה שיפדה יותר משמע קצת בגמרא שאסור ואינו מותר לעשות רק דבר שגם האחר יכול לעשות כן.

תחרות כניסה

8. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

אמר רב הונא: האי בר מבואה דאוקי ריחיא, ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה, דינא הוא דמעכב עילויה, דא"ל: קא פסקת ליה לחיותי...

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פשיטא לי, בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב, ואי שייך בכרגא דהכא - לא מצי מעכב, בר מבואה אבר מבואה דנפשיה - לא מצי מעכב. בעי רב הונא בריה דרב יהושע: בר מבואה אבר מבואה אחרנא, מאי? תיקו...

אמר רב נחמן בר יצחק: ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות דלא מצי מעכב, דאמר מר: עזרא תקן להן לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות, כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל. והני מילי לאהדורי, אבל לאקבועי לא. ואי צורבא מרבנן הוא, אפילו לאקבועי נמי. כי הא דרבא שרא להו לר' יאשיה ולרב עובדיה לאקבועי, דלא כהלכתא, מאי טעמא? כיון דרבנן נינהו, אתו לטרדו מגירסייהו.

9. שו"ע חו"מ קנו, ה

כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות. היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו, אינו יכול למונעו ולומר לו: אתה פוסק חיי; ואפילו היה מבני מבוי אחר, אינם יכולים למונעו, שהרי יש ביניהם אותה אומנות. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ בצד מרחצו של זה, יש להם למונעו. ואם היה נותן עמהם מנת המלך, אינם יכולים למונעו.

10. בית יוסף חושן משפט, קנו

...ואיפשר דכיון שדינים הללו דמצו מעכבי מדרבנן בעלמא הוא מפני תיקון העולם, בצורבא מרבנן רצו לעשות לפנים מן השורה כלומר שלא להחמיר עליו כמו בעם הארץ.

11. שו"ת חתם סופר ה (חו"מ), עט

פסיק השם הרביעי, יורד לאומנתו לכאורה נראה כל הנוגע בענין זה אסור מדאורי' וגזל גמור הוא מן התורה... ולפע"ד הוא בכלל... וכן פירש רמב"ן גבי שם שם לו חק ומשפט ושכן פי' וישם לו חק ומשפט בשכם דגבי יהושע שהוא מנהגי ישוב המדינה שמסרן הכתוב לחכמי ישראל

ואין ספק דדינא דבר מבואה נשתנה בגולה מאשר היה כשישראל שרויין על אדמתן וארמון על משפטו ישב מ"מ ניתן רשות לחכמי הש"ס לדון בין איש וגרו והם אמרו וחקקו ונעשה דין תורה וגזל דאורייתא והם אמרו שת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' כי ראו שאין בזה הפסד הישוב ועוד כל ישראל מחוייבי' להחזיקו על התורה

12. רמב"ן שמות טו, כא, על הפסוק: "שם שם לו חק ומשפט"

וכן ביהושע נאמר ויכרות יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם (יהושע כד כה), אינם חקי התורה והמשפטים, אבל הנהגות ויישוב המדינות, כגון תנאים שהתנה יהושע שהזכירו חכמים (ב"ק פ ב), וכיוצא בהם.

13. רמ"א שו"ע חו"מ קנו, ז

י"א הא דבני העיר יכולין למחות בבני עיר אחרת, היינו דוקא בדליכא פסידא ללקוחות, שמוכרין כשאר בני העיר וגם סחורתם אינה טובה יותר משל בני העיר, אבל אם נותנין יותר בזול, או שהיא יותר טובה, שאז נהנין הלוקחין מהן, אין מוכרי הסחורות יכולים למחות (הרא"ש וטור בשם הר"י הלוי).

...וכשמביאים סחורה אחרת שאין לבני העיר, אע"פ דלא מוזלי במקח ואינה יותר טובה, אינם יכולין למחות (ב"י מדברי הפוסקים).

14. פתחי חושן, גניבה והונאה פרק ט, הערה ב

לא מסתבר כלל שאם יש בעיר חנות או אומנות שוב יהא אסור לאחר לפתוח חנות או אומנות מאותו סוג, ובפרט בעיר גדולה שיש מקום לפרנסה בריווח לכמה וכמה חנויות ואומנות, ובפרט במרכז העיר שבאים מכל המקומות שם לקנות, וביותר בעיר שמתוספים בה תושבים – וכי זכה הראשון בכל הבאים לעיר או לרחוב, ואף ממידת חסידות נראה שאין כאן לכ"ע.

15. שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות הפקר והשגת גבול סעיף יג

ולענין הלכה זה (=מערופיא) תלוי במנהג מקומות יש מקומות נוהגין להקל כסברא הראשונה ויש מקומות נוהגין להחמיר כסברא האחרונה וירא שמים יחמיר לעצמו בכל מקום.

16. פתחי תשובה חושן משפט סימן קנו ס"ק ג

דודאי בר מתא אבר מתא ידידיה היכא שאינו מדחהו לגמרי אפילו לכתחילה מותר, ואין זה נקרא כלל יורד לתוך אומנות חבריו, שהרי כתבו הפוסקים טעמא דבר מתא אינו מעכב אבר מאתיה, משום שזה עושה בתוך שלו וזה עושה בתוך שלו... אך בכעין נידון דידן שע"י שיוורד לאומנותו מדחהו לגמרי שאי אפשר שיקצבו שניהם, זהו יורד לאומנות חבריו ממש, ועל זה אמרו שהוא מכלל מה שהעמיד דוד כל התורה עליהם והוא מהחמורות, ומזה איירי נמי רש"י בב"מ הנ"ל.

תחרות דחיקה**17. אביאסף במרדכי ב"ב תקט"ז**

ומבוי הסתום מג' צדדין, רק בצד אחד יכנסו לו ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח שאין העובד כוכבים יכול לילך אם לא ילך תחלה לפני פתח שמעון - נראה דיכול לעכב עליו...

18. שו"ת משאת בנימין, כז

היכא דבא השני לדחות את הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחיתו בענין החנות והאורנדות שאין רשות רק לאחד בכל העיר ובא השני והשיג גבול הראשון ודוחה אותו לגמרי כ"ע מודו דמצי מעכב אפי' אבר מבואה ידידיה דהא ודאי פסק לחיותא לגמרי וכה"ג כתב גם כן הזקן מהר"ך בספר שארית יוסף שלו סימן י"ז.

מערופיא**19. מהדיר לשו"ת רבינו גרשום מאור הגולה סימן סח**

המושג של המונח מערופיה הוא: גוי שהיה מכר ומדע של יהודי מסוים, והיה נושא ונותן בענייני מסחר שלו רק עם יהודי זה. ובמקום שנהגו דין מערופיה, היה חרם הקהל שלא יכנס איש למערופיה של חברו.

20. שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה סימן סח

ששאלתם ראובן היה לו מערופיא של כומרים הרבה שנים, וראובן זה צורבא דרבנן הוא, ומלמד תורה לרבים בחנם והכירו תלמידיו בריוח שמרויח במערופיא שלו, ונכנסו להפסידו. וקבל עליהם בקהל, והפרישום הקהל בחרם ובגזרה מאותה מערופיא. ונסתפק להם, אם רצו להפריש שאר ישראל, שאינם תלמידיו אי לא. מתוך שאלתכם, יש ללמוד שאין נוהגים במקומכם דין מערופיא. וכיון שלא נהגתם בכך, אין אדם אחד יכול לכפות הקהל, שינהגו לו מנהג לעצמו.

21. רמ"א חו"מ קנו, ה

אדם שיש לו עובד כוכבים מערופיא יש מקומות שדנין שאסור לאחרים לירד לחיותו ולעסוק עם העובד כוכבים ההוא, ויש מקומות שאין דנין. ויש מתירין לישראל אחר לילך להעובד כוכבים ההוא להלוות לו ולעסוק עמו ולשחודיה ליה ולאפוקי מיניה, דנכסי עובד כוכבים הם כהפקר, וכל הקודם זוכה. ויש אוסרין.

22. שו"ת חתם סופר חלק ה (חו"מ) סימן מד

נעייל להא דידן דלא מיבעי' דהתיקון שתיקנו שרי הקומידאט שאינינו נגד דין תורה אלא כתורה עשו ואלו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן הא דלא יתרבו הסרסורים יותר ממה שראוי לפי העיר והמסחר כדי שיכולים להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה וכן הוא בכל מדינות מלכותו שיש מספר ומפקד לכל מיני אומני' כמה יהי' בעיר מאותו אומנו' ולא יפסידו זע"ז ומכ"ש בסרסרי' שתקנה הוא בכל העיירו' גדולות שהם מושבעי' מהמלכות ושזולתם אסורי' לסרסר ושיש להם מספר ידוע.

23. שו"ת אגרות משה חלק חו"מ א סימן נט

אך אם יכולין גם שלא להניח לאחרים שלא נכנסו להיוניאן שלא לעבוד במקומם... מדין קא פסקת לחיותי ומדין מערופיא שברמ"א חו"מ סי' קנ"ו סעי' ה' ובהרבה דברים יש גם ענין החזקות שנוהגין בישראל. וגם מצד שהסכימו כבר כל בני המדינה שהוא עולה גדולה למי שנשכר לעבוד במקומם, יש להם רשות ג"כ לכופן וכמו שהוא מעשים בכל יום במדינה הזאת.

24. שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן קכח

ומש"כ לכתוב חור"ד, אם מהנכון לפסוק ששמעון לא ילך להקונים של ראובן שלא ישלם לו רעה תחת טובה שלמדו מלאכה ויש לו פרנסה מזה, ועי' במהרי"ק (סי' קפ"א) ברופאים שנשתתפו שאינם יכולים לחזור דכיון שרופאים מומחים למדו וכו' עיי"ש עכ"ל.

הנה בספרי חלק שני שיצא כעת לאור (סי' צ"ד) הבעתי חור"ד העני' בכה"ג, עפ"י תשו' הד"ח, דמוטל על הדיין לתקן תקנות כראוי למגדר מילתא, די ש להב"ד לקבוע איזה זמן כפי ראות עיניהם, שלא ימכור להקונים של ראובן, והיא מדין מערופיא עיי"ש.